

Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí

(Private Military Company, Privaty Security Company)

Ačkoliv se o nich na veřejnosti příliš nediskutuje, soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti hrají ve světě stále větší roli. Mají podobu moderních korporálních seskupení, jsou hierarchicky strukturované a organizované, jsou napojeny na silné vnější finanční zdroje. Organizace moderních soukromých vojenských firem je nejen odlišuje od dřívějších žoldáků a tzv. společných vojenských podniků, ale nabízí i značnou efektivitu a bojový potenciál. Poskytují mnohem širší spektrum nabízených vojenských služeb nejrozličnějším klientům. Své zaměstnance rekrutují z řad vojenských profesionálů, kteří disponují odpovídajícím výcvikem a zkušeností. Nejčastěji jim v době nástupu bývá kolem 40 let.

Carlos Ortiz definuje PMC/PSC jako: Legálně založené a fungující společnosti vytvořené za účelem zisku, buď poskytováním služeb zahrnujících potenciál užití síly systematickým vojenským způsobem, a nebo transferem tohoto potenciálu klientovi skrze výcvik a další činnosti jako logistickou podporu, nákup zbraní a techniky, nebo zpravodajské činnosti. [1]

Peter W. Singer z renomovaného Brookings Institution charakterizuje dnešní PMC jako reprezentanty evolučního vývoje soukromých aktérů ve vedení vojenských operací. Současné PMC mají podobu moderních korporálních seskupení, jsou hierarchicky strukturované a organizované, jsou napojeny na silné vnější finanční zdroje, jsou úzce integrovány a oficiálně registrovány a soutěží spolu v podmínkách mezinárodního „trhu“. [2]

Mezi nejběžnější služby poskytované PMC a PSC patří: útočné bojové operace, přímá bojová činnost (PMC); ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované soukromým aktérům (PSC); ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované veřejným nebo mezinárodním aktérům, včetně operací na vynucení práva a pořádku (PMC); humanitární operace, podpora, ochrana (PMC/PSC); vojenské pozorování, strategické plánování, průzkumné operace (PMC); odminování (PSC); výcvik ozbrojených sil včetně policejních (PMC/PSC); logistika, zásobování, týlové zabezpečení (PSC); hodnocení a poradenství, záchranné operace, případně osvobozování rukojmích (PMC/PSC). [3]

Dvouletá studie dokončená v roce 2002 společností ICIJ (International Consortium of Investigative Journalists) identifikovala 90 PMC, operujících ve 110 zemích [4]. Americké společnosti dominují, ale mnoho společností je z Velké Británie, Jihoafrické republiky, Ruska a Izraele. Mnoho z nich je čistě soukromých a některé jsou součástí veřejných korporací. Mezi nejznámější PMC a PSC patří: ArmorGroup, Blackwater Security Consulting, Custer Battles, Diligence LLC, Global Risk Strategies, Special Operations Consulting-Security Management Group, DynCorp, Vinnell Corporation, MPRI, Executive Outcomes aj.

Značná část práce PMC je vládními klienty klasifikována jako tajná, ale pro mnoho z těchto společností je jejich „oddělenost“ zároveň jejich *public relations* strategií. Průmysl PMC tak má často problém s image, redukovatelný na jedno prosté, spíše špinavé slovo: žoldněř.

Argumenty proti nasazení PMC

Právě špatná image PMC, tedy image jakýchsi žoldáků, patří mezi základní argumenty odpůrců v současnosti narůstajícího zapojení PMC do vojenských operací. Jde zejména o pošramocenou pověst účasti PMC na konfliktech v Africe v 60. letech a nedostatek právní definice rozdílu mezi klasickými žoldáky a soukromými vojenskými společnostmi. PMC sami se však snaží od „starého typu“ žoldáků odlišit především zdůrazňováním své podřízenosti právu, disciplinovanosti atd.

PMC je také často přisuzována nevypočitatelnost a nekontrolovatelnost: Kritikové PMC tvrdí, že tyto firmy jsou ve skutečnosti nástroji svých zemí a provádí činnost, kterou vzhledem k politické choulostivosti oficiální vládní struktury provádět nemohou (např. angažovanost MPRI v bývalé Jugoslávii). Proto jsou ve skutečnosti pod kontrolou svých národních vlád. V USA např. jejich aktivity podléhají povolení vlády podle zákonů *Arms Export Control Act* a *Export Administration Act*. Mnozí však poukazují na to, že je nezbytná i mezinárodní regulace – např. mechanismus, kdy by daná firma musela projít mezinárodní registrací (např. u OSN) a schválením jejího specifického projektu příslušnou mezinárodní organizací.

Odpůrci najímání PMC dále poukazují na skutečnost, že zásah těchto společností by mohl podkopat stát, v němž se angažují, což opět souvisí se zkušeností s žoldáky 60. let v Africe. Navíc např. Kolumbie obvinila některé bývalé důstojníky izraelské armády z výcviku příslušníků drogových kartelů. Nicméně většina PMC si od 90. let dává velký pozor na to, aby nebyla spojována s takovými aktivitami a všechny renomované PMC výslovně uvádí, že spolupracují pouze s vládami uznanými OSN.

Významný problém mohou představovat také vztahy PMC s hostitelskými zeměmi: Armády hostitelských zemí mohou považovat PMC za svou konkurenci a cítit se ohroženy. Navíc zaměstnanci PMC mají často mnohem větší mzdy než příslušníci národních armád. Mzdy pracovníků *Executive Outcomes* se pohybují v rozmezí 2700 až 13 000 \$ měsíčně, což je čtyřikrát více než mzdy příslušníků nejlépe placených armád v Africe. [5]

Nicméně existuje široká škála argumentů pro nasazení PMC a ty pravděpodobně, vzhledem k neustále rostoucímu zapojení PMC do vojenských aktivit zejména USA a Velké Británie, dominují nad výše zmíněnými argumenty.

Argumenty pro nasazení PMC

- 1. Absence politických a organizačních omezení.** U PMC chybí těžkopádná byrokracie i tendence k „exitovým strategiím“ USA. Soukromé vojenské společnosti nemusí brát ohled na tzv. body-bag effect, tedy na dopad záběrů igelitových pytlů, do nichž jsou balena těla mrtvých vojáků, na veřejnost. Nejsou ohroženy ztrátou její podpory pro operaci. Jejich snížená senzitivita k lidským obětem je dána i tím, že při svých zásazích zatím utrpěly jen minimální ztráty na životech. Stejně tak nejsou vystaveny ani problémům, které často sužují operace prováděné mnohonárodnostními silami – zejména v komunikaci a koordinaci mezi jednotlivými národními kontingenty. Mají mnohem jasnější a jednoznačnější velení. K souvisejícím přednostem PMC patří dále to, že je lze rychle nasadit, a to, že disponují vlastními zpravodajskými složkami.
- 2. Větší efektivita.** Příkladem může být rychlé zvrácení průběhu občanské války v Angole v roce 1994 a Sierra Leone v roce 1995 soukromou vojenskou společností *Executive Outcomes* při velmi nízkém počtu nasazených kontraktorů.
- 3. Finanční výhodnost.**

V rámci snižování nákladů zredukovaly Spojené státy od roku 1991 rozsah jednotek aktivní služby o 32 %, na 1,5 milionu vojáků. Ale nepočítalo se s novými hrozbami po studené válce, a to teroristickou proliferací a propuknutím dlouho doutnajících etnických konfliktů. Pentagon byl schopen udržovat – či dokonce zvětšit – potenciál amerických ozbrojených sil rozvojem strašlivého množství hi-tech zbraní a nahrazením deseti vojáků ze sta civilními kontraktory. [4]

Outsourcing vládních služeb, který započal v polovině 90. let, rostl v posledním desetiletí v průměru o 6 % ročně. (Podle studie *Structure and Dynamics of the U.S. Federal Professional Services Industrial Base* z let 1995-2004.) Průmysl služeb je nyní větší než obchod s hardwarem. Podle studie se v roce 2004 stalo poskytování profesionálních služeb federální vládě průmyslem v hodnotě 167 miliard \$, srovnatelným s průmyslem se zbraněmi a ostatním HW, kupovaných vládou. Není to jen federální vláda a její zahraniční a obranná politika, která je outsourcována. O privátní firmy se opírají stále více stát a lokální vlády a dochází k privatizaci nových národně bezpečnostních oblastí. [6]

Outsourcing vládních služeb se, jak již bylo zmíněno, netýká pouze USA – ve Velké Británii kontraktuje Ministerstvo obrany podporu policie pod programem CONDO (*Contractors on Deployed Operations*) a programem PPP (*Public Private Partnership*).

PMC (PSC) v Iráku

Business Week napsal: Okupace Iráku se 140 000 vojáky (plus 22 000 z Británie a jiných států) zakládá v současnosti nejvážnější test armády, závislé na kontraktorech. Kritikové Bushovy administrativy argumentují, že k pacifikaci Iráku bude třeba 300 až 500 tisíc vojáků. Ale i kdyby Spojené státy chtěly navýšit počty v Iráku, není jasné odkud je vezmou. Asi 50 % vojáků aktivní služby je nyní nasazeno jinde v zahraničí a procento nasazení speciálních vojenských sil je daleko vyšší. Například 90 % příslušníků vojenské policie je v aktivní službě. Éra smršťování je zjevně pryč, nyní začíná Bushova administrativa volat po opětovném rozšíření armády. [4]

V Iráku nyní působí až 25 000 kontraktorů PMC (celkový počet kontraktorů a subkontraktorů PMC a PSC je podle některých odhadů až 100 000). Všechno, od vojenské logistiky a vycvičení místní armády až po ochranu klíčových zařízení a eskort konvojů, bylo převedeno na doslova malou armádu soukromých jednotek.

Irák je tak největším soukromým vojenským trhem v moderní historii a zároveň testovací základnou pro to, nakolik se vyplatí americké armádě následovat outsourcingový trend. [7]

Hlavními faktory nárůstu závislosti na PMC v Iráku bylo snížení počtu armádních důstojníků v důsledku studené války; nárůst závislosti na kontraktorech v oblasti podpory nejnovějších zbraní a poskytování doživotní podpory systémů; hnutí za privatizaci některých funkcí a programy modernizace a udržitelného rozvoje; zvyšující se operační tempo; ekonomické faktory; nárůst třetí vlny (plán Pentagonu *Third Wave* z roku 2003, v rámci kterého armáda naplánovala dramatické navýšení své dlouhodobé závislosti na PMC, nezávisle na Iráku); a v neposlední řadě samotný trh s PMC a PSC v Iráku.

Nízká míra bezpečnosti v poválečném Iráku vytváří enormní poptávku po službách PMC a PSC. Podle generálního inspektora CPA (*Coalition Provisional Authority*) jde na bezpečnost nejméně 10 až 15 centů z každého dolaru, určeného na rekonstrukci. [8]

Vlnu násilí v Iráku vzedmulo v roce 2004 zabití čtyř amerických vojenských kontraktorů ve Falludji a vyvolalo zájem o to, jak moc je mise svěřena do rukou soukromých firem. Zatímco v rámci operace byly za účelem minimalizovat politické náklady převedeny rozsáhlé oblasti na soukromé firmy, zabití ve Falludji jsou dokladem toho, že outsourcing nikdy není bez nákladů. [9]

Problematika nákladů

Zatímco mnoho příznivců využívání vojenských kontraktorů argumentuje, že je jejich použití nákladově efektivnější, než zaměstnávání vojenských sil, někteří analytici poukazují na to, že relativní nákladová výhoda se může měnit v závislosti na okolnostech, a může zcela zaniknout. Soukromí kontraktoři vykazují nižší náklady, protože najímají místní, nemusí je přepravovat, zajišťovat jim stravu, a zaplatí jim menší mzdy než by dostali aktivovaní příslušníci rezerv. Relativní náklady jsou vysoce závislé nejen na okolnostech, typu jednotek a nasazeného personálu a zkontraktovaných termínech, ale kalkulace těchto nákladů se může lišit také v závislosti na výdajích, které zahrnují. Někteří analytici argumentují, že náklady na kontraktory byly podhodnoceny, protože takováto nákladová kalkulace se obecně nepromítá do nákladů na bezpečnost, zajišťovanou tradičními vojenskými silami. [10]

Rychlost reakce a jednota velení ve vztahu kontraktor – armáda

Ačkoliv někteří argumentují, že soukromí kontraktoři mohou být nasazeni rychleji než vojenské síly, jiní zastávají názor, že vojenští velitelé dokážou reagovat na měnící se situaci v případě nasazení vojenských sil rychleji, než když jsou nasazeni kontraktoři. PMC nemají kompletní přístup ke zpravodajské službě CIA nebo vojenské zpravodajské službě, nemají přístup k vojenské komunikační síti a v neposlední řadě ani přístup ke stejným zbraním, zavedeným systémům rychlé reakce nebo ochrany.

Nedostatek formálně sdílených informací o stávajících hrozbách a probíhajících a plánovaných operacích je klíčovým chybějícím článkem. Vystává otázka, proč nebo jak přesně by měla armáda sdílet tajné informace s entitami, které nejenže nespádají pod jejich velení, ale také často skrývají Iráčany a národnosti třetí strany. Podle jedné PMC znamená nedostatek informací fakt, že kontraktoři „...slepě pobíhají, hádajíce místo, kam by měli jít...“.

Když jsou jednotky kontraktora napadeny, jsou podle slov jednoho ředitele PMF „zcela odkázány samy na sebe“. Jedno z mála omezení, které klade CPA (Coalition Provisional Authority) na firmy, je stanovení horního prahu vyzbrojení, omezeného na malé zbraně. Takže zatímco kontraktoři v jiných válečných zónách disponují těžkou výzbrojí a stíhačkami útočí na helikoptéry, v Iráku, kde často podstupují největší riziko, jsou ve výzbroji často překonáni místními rebely.

Jednota velení by měla být základním konceptem, který ale v Iráku naprosto selhal. Důstojníci se musí obávat o ozbrojené síly operující v jejich sektoru odpovědnosti, ale mimo rozsah jejich pravomocí. Mnoho z těchto kontraktorů pracuje přímo pro CPA, která na omezeném základě kooperuje a komunikuje s běžným vojenským řetězcem velení. Ostatní kontraktoři pracují pro jiné entity než je CPA, jako např. stavební nebo mediální firmy. Takže místní velitelé často nemají přehled o denních akcích firem v zóně jejich odpovědnosti. Tento nesoulad není jediným problémem důstojníků: mezi kontraktory a koaličními konvoji dokonce dochází k tzv. *friendly fire incidents* (*incidenty palby na spojence*).

Narušení velení může mít vážné dopady na misi. Místní obyvatelstvo obvykle není schopné rozlišit veřejné a soukromé síly a nepatrný chybný krok může vyvolat vlnu politického násilí.

Narůstá také zájem o to, zda jsou soukromí kontraktori spolehliví, a jestli poskytují stejně kvalitní servis jako vojenský personál, zvláště v krizových situacích. Ačkoli zastánci služeb soukromých kontraktorů argumentují, že bezpečnostní personál, mnohdy složený z bývalých vojáků, je stejně zodpovědný jako sloužící voják, zaměstnanci kontraktora nemohou stanout před válečným soudem, například pro dezerci. Americké Ministerstvo obrany přiznává, že kontraktori mohou být za krizových situací nedostupní.

Souvisejícím problémem je, zda uznávané soukromé společnosti vybavené vysoce kvalitním personálem mohou udržovat standard, po němž neustále narůstá poptávka. Zatímco americké společnosti najímají obvykle americké profesionální vojáky s kariérou, kteří mají disciplínu, jsou profesionální a mají *esprit de corps*, kterému chtějí americké ozbrojené síly naučit každého svého vojáka, narůstající počet privátního personálu by mohl snižovat kvalitu kontraktovaných rekrutů v čase vysoké poptávky, pokud by soukromé společnosti neinvestovaly do pokračujícího výcviku. Období vysoké poptávky může také vést k odlivu vysoce kvalifikovaných vojenských důstojníků, jakmile začnou soukromé společnosti poptávat členy speciálních jednotek v aktivní službě a jiné síly, jimž zaplatí podstatně víc, než by tito získali jako vojáci.

Fakt, že zaměstnanci kontraktora nejsou subjektem vojenského práva a nespádají do řetězce vojenského velení, může v soukromých společnostech ztěžovat udržení disciplíny mezi svými zaměstnanci.

Odpovědnost a právní status PMC – image žoldnéřů

Pokud je americký voják podezřelý ze spáchání zločinu, je podroben vojenskému kriminálnímu vyšetřování, je mu přidělen obhájce a systém válečného soudu zaručí jeho trestní stíhání a případné potrestání. Ale kontraktori pod tento systém nespádají a jsou tedy obecně entitami podléhajícími jen vlastní kontrole. Mluví se o incidentech „palby na spojence“, opilosti nebo o náhodných vybití zbraní, ale jediné, co firmy mohou udělat, je propustit své zaměstnance. Propuštění je ale nepravděpodobné, pokud jsou zapleteni výkonní pracovníci. [9]

Chybí jasné vymezení vztahu mezi vládami a PMC. Ve svém vlastním zájmu se vlády (a vojenské instituce jako Pentagon) často veřejně distancují od PMC. Ženevské úmluvy jim zaručují status komatanta, pokud nosí zbraň a prokazatelně pracují pro jednu ze stran konfliktu; ale může s nimi být taky zacházeno jako s nekomatanty, pokud nenosí rozpoznatelnou uniformu nebo nejsou pod vojenským velením. Tito, pracující pro vlastní vládu, jednoznačně nejsou žoldnéři v boji. Častá představa o tom, že PMC pracují za hranicí práva, je nesprávná. Spíš než „za hranicí práva“ jde o případ neschopnosti stávajícího mezinárodního práva konzistentně definovat žoldnéře; není zkrátka možné, tvrdit o PMC, že jsou za hranicí práva, když právo nedefinuje, co PMC jsou.

Skandál v Abu Ghraib vyvolal množství návrhů nových norem a směrnic, včetně návrhu zákona o odpovědnosti kontraktorů v USA a nový mechanismus kontroly, zahrnující ICRC (Mezinárodní výbor Červeného kříže), a návrhu nových regulačních pravidel Pentagonu pro činnost kontraktorů. Zůstává ale jeden kritický bod, který se musí vyřešit, a to: kdo by měl být bezpodmínečně hnát k odpovědnosti za jakékoli protiprávní aktivity PMC? Kdo má jurisdikci nad PMC a jaké zákony mohou být opravdu použity pro stíhání protiprávního jednání kontraktorů? [8]

Nedostatek strategického plánování ovlivnil operace soukromého vojenského sektoru v Iráku, stejně jako ovlivnil stálou americkou armádu. Koordinace PMC byla neefektivní

a PMC nebyly (a ani nemohly být) před válkou dostatečně varovány, nakolik bude jejich práce potřebná.

U.S. Project and Contracting Office, založený v roce 2004, měl být založen před válkou. Stejně tak společnost *Aegis Defence*, kontraktovaná pro poskytování bezpečnosti při všech větších iráckých vládních projektech, měla být najata před válkou. Je pravda, že se PMC rychleji přizpůsobují, ale je taky pravda, že mechanismus kontroly Pentagonu je pomalý. Zbrklé zadávání kontraktů kvůli nedostatku času znemožňovalo jak PMC tak zadavatelům, dělat uvážlivá a pečlivá rozhodnutí. Navíc neměli zadavatelé, s explozí společností v rámci iráckého trhu s PMC a redukováným časem pro tendry, dostatek informací o kontraktorech. To často vedlo k najímání kontraktorů bez zkušeností, kteří často sami potřebovali ochranu.

Shrnutí

Irák ukázal, jak důležitá je rovněž určitá flexibilita v oceňování kontraktů a dodávkách. Některé fixně oceněné kontrakty byly méně renomovanými společnostmi silně podceněné, zatímco renomovanější soutěžitelé dali realističtější nabídku, která zahrnovala náklady pokrývající zhoršení bezpečnostní situace.

PMC také potřebují lépe chápat základní normy a směrnice v zemích, kde operují. Normotvůrci by se měli pokusit zachytit oblasti, ve kterých je možno posoudit, jestli outsourcing nezašel příliš daleko, jako např. **použití kontraktorů pro vyšetřování**. Pozice vyšetřovatele je příliš citlivá záležitost k outsourcingu (nejméně jeden z více než 30 vyšetřovatelů společnosti CACI (Consolidated Analysis Center, Incorporated) byl zapojen do zneužití vězňů v Abu Ghraib, odhaleného v roce 2004, společnost byla stíhána za mučení).

Je nutné zvážit rozšíření působnosti Mezinárodního soudního dvora na aktivity PMC, jak to doporučuje Peter Singer z renomovaného *Brookings Institution*, a to s jasnou podmínkou, že personál PMC bude spadat do jurisdikce mezinárodního tribunálu. Tato idea vyvolala diplomatická jednání s tím, že bude uskutečněna bezprostředně Británií a USA. Pravděpodobně to ale potrvá několik let, až desetiletí.

Dále se musí pokračovat v jednání o nové *Konvenci o použití ozbrojených nevojenských sil válčící stranou* (Convention on the Use of Armed Non-Military Contractors by an Occupying Force) a harmonizovat národní právní řády za účelem vytvoření jednotných standardů a rozvoje eventuálního univerzálního přístupu. Nastartovat toto sjednocování by měla kooperace EU a USA nebo harmonizační procesy v rámci NATO. [8]

Prameny:

- [1] <http://www.privatemilitary.org/definition.html>.
- [2] http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/_2005/rozhledy2005-4.pdf.
- [3] Brooks, D.: Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. *International Peacekeeping*, Winter 2000, Vol. 7 Issue 4.
- [4] http://www.businessweek.com/print/magazine/content/03_37/b3849012.htm?chan=m...
- [5] http://www.strat.cz/bulletin/page_print.php?id=9.
- [6] http://www.privateforces.com/infos_&_articles/legal_aspects_&_regulation/new_roles_for_u.s._contractors.html.
- [7] <http://www.brookings.edu/printme.wbs?page=/pagedefs/2dcf0a04b3eaff3d3b81c1a50a1415cb.xml>.
- [8] <http://www.basicint.org/pubs/Papers/pmcs0603.pdf>.
- [9] <http://www.brookings.edu/printme.wbs?page=/pagedefs/2dcf0a04b3eaff3d3b81c1a50a1415cb.xml>.
- [10] http://www.opencrs.com/rpts/RL32419_20040528.pdf.